

Seksuelle krænkeres barrierer

- mod at gennemføre et seksuelt overgreb på et barn

Af psykolog Kuno Sørensen / Red Barnet

Fire forhåndsbetingelser

Det er en udbredt misforståelse, at seksuelle overgreb på børn som regel er et resultat af en impulsiv handling eller pludselig tilskyndelse. I de aller fleste sager kender offer og krænker hinanden, og krænkeren har i sin kontakt med barnet banet vejen for at overgrebene kan foregå. Allerede i 1980'erne beskæftigede den amerikanske forsker David Finkelhor sig med at beskrive hvilke overvejelser og handlinger der gik forud for gennemførelsen af et seksuelt overgreb. Han har udviklet en model med fire forhåndsbetingelser der skal være opfyldt, før det når til et seksuelt overgreb på et barn. Denne forståelsesmodel er meget anvendelig, dels til at få en forståelse af de mekanismer der generelt indgår i krænkeres tanker og handlemønstre, dels som grundlag for at analysere konkrete sager, hvor man har mistanke om seksuelle overgreb på børn.

De forskellige faktorer, som indgår i de forløb der leder frem til et seksuelt overgreb, kan ifølge Finkelhor inddeles i fire forhåndsbetingelser. Disse er i kort form:

- **Motivation:** Den potentielle krænker skal have en eller anden form for motivation til at misbruge børn seksuelt. Derfor skal den potentielle krænker opleve børn som ligeværdige med voksne eller erotiske og seksuelt tiltrækkende.
- **Indre forhindringer:** Den potentielle krænker skal overvinde nogle indre forhindringer eller hæmninger, som ellers ville modarbejde lysten til det seksuelle overgreb.
- **Ydre forhindringer:** Den potentielle krænker må også overvinde eller bekæmpe de ydre forhindringer eller modstande før gennemførelsen af et seksuelt overgreb.
- **Modstand hos barnet:** Endelig må den potentielle krænker bekæmpe barnets mulige modstand mod at blive seksuelt misbrugt.

Disse fire forhåndsbetingelser skal alle være opfyldt i denne rækkefølge før det seksuelle overgreb på et barn kan gennemføres. I det følgende bliver de fire forhåndsbetingelser uddybet yderligere.

1. Krænkerens motivation til at udnytte seksuelt

Finkelhor argumenterer for, at forhåndsbetingsbetingelsen motivation til at udnytte seksuelt kan inddeles i fire underpunkter:

Følelsesmæssig overensstemmelse – hvilket betyder, at social kontakt med et barn tilfredsstillende dybe følelsesmæssige behov hos krænkeren. Krænkeren kan f.eks. foretrække kontakt og samvær med børn frem for voksne og krænkeren føler sig f.eks. mere på bølgelængde med børnene.

Fordi krænkeren opfatter børnene som ligestillede, vil der være en risiko for at de bliver tillagt de samme seksuelle tanker og følelser, som den voksne selv har.

Seksuel ophidselse – hvilket betyder at børn repræsenterer kilden til at opnå seksuel tilfredsstillelse hos krænkeren. Det vil typisk være den egentlige pædofile, som har en seksualitet der gør, at andre voksne ikke virker seksuelt tiltrækkende på samme måde som børn gør.

Blokering – hvilket betyder at alternative muligheder for at opnå seksuel kontakt og tilfredsstillelse enten ikke er til rådighed eller er mindre tiltrækkende for krænkeren. Krænkeren kan f.eks. føle sig utilstrækkelig og usikker ved tanken om seksuel kontakt med en voksen, og føler sig mere sikker i en relation til et barn, hvor krænkeren forestiller sig bedre at kunne styre situationen eller have magt over den seksuelle partner.

Økonomisk eller socialt – hvilket betyder at krænkerens engagement i de seksuelle overgreb kan være styret af mulighederne for at tjene penge eller følelsen af at blive værdsat i et socialt fællesskab. Dette ses der eksempler på i forbindelse med produktion af såkaldt børnepornografi, hvor en persons tekniske viden om it bliver værdsat af andre krænkerer, og personen derfor inviteres ind i det sociale fællesskab i forbindelse med optagelsen og distribution af billeder eller film af overgrebene.

Disse fire underpunkter behøver ikke alle at være til stede forud for et seksuelt misbrug. De er dog væsentlige til at kunne forklare de forskellige former for motivation, som krænkerer kan have i forhold til at udnytte børn seksuelt. Underpunkterne belyser ikke kun de tilfælde, hvor en krænker ikke er egentlig seksuelt motiveret, men også de tilfælde hvor vedkommende nyder at nedgøre ofret ved at udøve (seksuel) magt, ligesom de belyser både den egentlige pædofiles handlinger samt den type krænkerer, som seksualiserer alle relationer til mennesker, og hvor vedkommende orienterer sig mod børn for variations skyld, selvom han har adgang til andre former for seksuel tilfredsstillelse. I nogle tilfælde kan dele af alle underpunkter være til stede og blive afgørende for om motivationen er stærk og vedholdende, svag og periodisk, eller om fokus primært er på piger eller drenge, eller begge køn.

2. Krænkerens overvindelse af indre forhindringer

For at kunne udføre et seksuelt overgreb, er krænkeren ikke kun nødt til at være motiveret, men han skal også være i stand til at overvinde sine indre forhindringer eller barrierer mod at omsætte motivationen til handling. Formodentlig har alle mennesker en eller anden form for hæmning mod at misbruge børn seksuelt, fordi det samfundsmæssigt er tabu og forbudt. Lige meget hvor stærk den seksuelle interesse i børn er, så vil personen ikke gennemføre overgrebet hvis han lader sig hæmme af de forbud der findes. At fjerne hæmninger udløser ikke i sig selv motivation, men

giver plads til den motivation der er. Så et menneske, som ikke har nogle hæmninger mod at misbruge børn, vil ikke misbruge dem, medmindre personen også har en særlig motivation til at rette opmærksomheden mod børn.

Overvindelsen af de indre forhindringer kan f.eks. foregå ved at fordreje, forvrænge eller bagatellisere samfundets synspunkter. ”Børn har en meget udviklet seksualitet” eller ”Der er nogle børn, der er voksen-lokkere”, underforstået at samfundet undertrykker børns seksualitet, og at børn gennem deres måde at bevæge sig på signalerer, at de er seksuelt interesserede i den voksne. Ved denne forvrængning af virkeligheden får krænkeren også lagt et ansvar over på barnet, som f.eks. kan få at vide at det er forførende.

Denne anden forhåndsbetingelse retter sig mod at identificere de faktorer, som har betydning for hvordan hæmninger overvindes, og hvorvidt hæmningerne er der i perioder eller slet ikke findes. Processen med at fjerne eller overvinde hæmningerne eller de indre forhindringer er helt central for kunne forstå hvordan krænkeren ”giver sig selv lov” til at beskæftige sig med seksuelle kontakter med børn og ikke opfatter dem som forkerte eller afvigende. (Læs evt. mere om dette i artiklen om ”Krænkeres forvrængning” som kan hentes fra Red Barnets hjemmeside.)

3. Overvinde de ydre forhindringer

Mens de to første forhåndsbetingelser beskriver krænkerens indre tilstand og handlinger, så retter forhåndsbetingelse 3 og 4 sig mod miljøet, der omgiver krænkeren og mod barnet. Disse betingelser har indflydelse på eller kontrol over hvorvidt krænkeren gennemfører overgrebene, og i givet fald mod hvem. De ydre forhindringer, som kan begrænse krænkerens handlinger, omfatter familiens sammensætning, naboer, venner og samfundsmæssige sanktioner. Ligeledes er det også af betydning, på hvilken måde barnet er under opsyn eller overvåget af voksne. Selvom et barn ikke kan være under opsyn konstant, så har forskning vist, at utilstrækkeligt opsyn er en bidragende faktor til at seksuelle overgreb kan finde sted, ligesom det også spiller en rolle hvorvidt krænkeren til daglig er fysisk tæt på og har adgang til børn.

De ydre forhindringer mod at gennemføre seksuelle overgreb på børn kan f.eks. overvindes hvis krænkeren gives mulighed for at være alene med barnet uden at andre voksne følger med i hvad der foregår. For at omgivelserne ikke skal fatte mistanke til krænkerens hensigter, kan krænkeren vælge at fremtræde som en omsorgsfuld og børnevenlig voksen og f.eks. forklare sin særlige kontakt med et bestemt barn med, at dette barn har brug for ekstra opmærksomhed og tid alene med en voksen. De faktiske handlinger med barnet vil i mange tilfælde (i starten) også være til gavn for barnet, men skal forstås som en del af krænkerens strategi.

4. Nedbryde barnets modstand

Meget af den forskning der findes om emnet overser, at børn også er i stand til at modstå eller undgå overgreb. Fokus i forskningen er som regel på de børn, som er blevet udnyttet seksuelt, og handler sjældent om de børn, som har været i stand til at undgå eller modstå forsøg på seksuel udnyttelse. Der er en faglig kritik af, at man ikke ofrer tilstrækkelig opmærksomhed på det faktum,

at børn har en evne til at glide af, afvise eller modstå. Børns evner på dette område kan fungere på en meget diskret og tilsløret måde, og behøver ikke nødvendigvis involvere åbenlyse protester. Den potentielle krænker, kan fornemme hvilke børn der er gode mulige ofre, som kan skræmmes og manipuleres til at holde på en hemmelighed. Kränkere fortæller, at de næsten pr. instinkt kan udpege et sårbart barn, som de så retter deres seksuelle opmærksomhed mod, mens de ignorerer andre børn, som de fornemmer, vil gøre modstand. Ofte vil disse modstandsdygtige børn ikke engang være klar over, at de har været genstand for seksuelle tilnærmelser eller at de faktisk har ydet modstand mod disse tilnærmelser.

Gennem de senere år har begrebet ”grooming” vundet indpas i forståelsen af de processer der foregår mellem den seksuelle krænker og ofret. Udtrykket er hentet fra engelsk, og er en samlet betegnelse for den proces, hvor krænkeren skaber kontakt til barnet, indleder og opbygger et venskab gennem opmærksomhed, omsorg, gaver m.m.. Denne relation bruger krænkeren til gradvist at rykke barnets grænser, så barnet gennem manipulation, overtalelse og eventuelle trusler efterhånden følger krænkeren i dennes ønsker om seksuelle aktiviteter. Gennem grooming processen oplever barnet som regel at være medansvarlig og medskyldig i det der sker. Da opstarten af groomingprocessen ofte er forbundet med positive oplevelser, er barnet ofte splittet i sin oplevelse af krænkeren, som på den ene side en god, rar og omsorgsfuld person og på den anden side en uberegnelig og ond person, der begår overgreb.

Nogle af de risikofaktorer hos børn, som begrænser deres evne til at stå imod krænkerens grooming af dem, består af følelsesmæssig usikkerhed eller uopfyldte behov, manglende fysisk omsorg, manglende venner, manglende støtte og opbakning fra forældre, alder, naivitet og manglende viden. Disse uopfyldte behov hos barnet vil krænkeren forsøge at opfylde i den indledende fase, for der igennem at gøre deres relation særlig værdifuld for barnet. (Læs evt. mere om grooming i artiklen ”grooming i digitale medier” som kan hentes fra Red Barnets hjemmeside.)

Kendskabet til hvilke faktorer der gør børn sårbare er væsentlige, når man skal lave forebyggende arbejde. Ved at begrænse adfærd som fører til risikofyldte situationer, og i stedet fremme adfærd som øger undgåelse af risikofyldte situationer og styrker modstanden hos børnene, kan vi forstærke børns evne til at beskytte sig selv.

Børn kan blive tvunget, selvom de udviser modstand eller prøver at undgå krænkeren. I disse tilfælde har de betingelser, der fører til besejring af et barns modstand, ikke noget at gøre med barnet selv eller barnets forhold til krænkeren, men er resultatet af magt, trusler eller vold. Lige meget hvor meget modstand barnet gør, så giver det i disse situationer ingen sikkerhed mod et overgreb. Konfrontationen mellem krænkeren og et såkaldt modstandsdygtigt barn kan føre til tre mulige resultater: Barnet vil åbenlyst modsætte sig ved at sige nej og løbe sin vej, eller barnet vil reagere mere skjult gennem en overbevisende selvsikker holdning, som sender et stærkt signal til krænkeren om ikke at forsøge sig, fordi det vil blive afsløret. Endelig kan barnet modsætte sig,

men overgrebet bliver alligevel gennemført gennem brug af magt eller vold, eller barnet modsætter sig, men bliver besejret gennem krænkerens trusler eller tvang.

Ved at anerkende børns evner til at modstå eller undgå overgreb, kan vi også bedre forstå, hvem der kan være særlig udsatte. Opfattelsen af at børn gør modstand, om end ofte på en skjult måde, er meget væsentlig, idet den kan anvendes til at forske i hvilke strategier der er gode for børn. Denne viden bør indgå i undervisningen af voksne der har ansvar for børn og i forhold til børnene selv. Men alle børn kan som nævnt udsættes for overgreb, og ansvaret for beskyttelse ligger i den sidste ende hos de voksne.

Red Barnet, november 2011